

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.421> JEL classification: Q12, Q16
UDC: 631.152:631.173

Юрій ЛІПСЬКИЙ

кандидат економічних наук,
директор,
ТОВ «Мінераліс Україна», Україна
ORCID ID: 0009-0009-8483-5833

СКЛАДОВІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ

АНОТАЦІЯ

Вступ. В умовах посилення кризових явищ в економіці країни, обмеженості фінансових ресурсів на всіх рівнях управління аграрним виробництвом та господарюючих суб'єктів, відсутності цивілізованого ринку землі та під впливом інших чинників загострюються питання щодо відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Від повного та своєчасного забезпечення сільськогосподарського підприємства елементами матеріально-технічної бази й ефективного їх використання великою мірою залежать обсяги виробництва основних видів продукції та економічні результати діяльності суб'єкта господарювання.

Метод (методологія). Аргументація теоретичних положень та одержаних висновків, які характеризують основні тенденції розвитку відтворювальних процесів матеріально-технічної бази, здійснювалася у межах системного підходу, який охоплює як загальнонаукові (діалектичний, інтуїтивний, наукової абстракції, індукції та дедукції, аналізу та синтезу, закони логіки), так і економічні методи досліджень (порівняльного аналізу – для зіставлення економічних явищ у різні часові періоди з метою виявлення причинно-наслідкового зв'язку між кінцевими результатами та рівнем матеріало- і фондомісткості виробництва; абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний – при обґрунтуванні типів відтворення матеріально-технічної бази; монографічний – для узагальнення досвіду організації відтворювальних процесів в окремих господарюючих суб'єктах).

Результати. Запропоновано визначення сутності відтворення МТБ сільськогосподарського підприємства як процесу придбання цілісних майнових комплексів, нового будівництва, реконструкції, оновлення, модернізації, технічного переозброєння виробництва, покращення використання земельних ресурсів та оборотних засобів на основі сучасних інноваційних перетворень. Це сприяє забезпеченню значного підвищення ефективності використання земельних і матеріально-технічних ресурсів, що визначають рівень розвитку сільськогосподарського виробництва.

Формування кількісного та якісного складу МТБ сільськогосподарського підприємства здійснюється під впливом природно-кліматичних чинників, його розмірів та спеціалізації, що зумовлює коливання виробничих витрат через використання різних систем машин, агрегатів, комплексів, хімічних засобів захисту, добрив та інших елементів сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: матеріально-технічна база; сільськогосподарське підприємство; відтворення; фінансові ресурси; матеріально-технічні ресурси.

© Юрій Липський, 2024

Отримано: 18.04.2024 р.

Рекомендовано до друку: 02.05.2024 р.

Опубліковано: 29.05.2024 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати: Липський Ю. Складові матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств та особливості її відтворення. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 2. С. 421-429. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.421>

Вступ

В умовах посилення кризових явищ в економіці країни, обмеженості фінансових ресурсів на всіх рівнях управління аграрним виробництвом та господарюючих суб'єктів, відсутності цивілізованого ринку землі та під впливом інших чинників загострюються питання щодо відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Від повного та своєчасного забезпечення сільськогосподарського підприємства елементами матеріально-технічної бази й ефективного їх використання великою мірою залежать обсяги виробництва основних видів продукції та економічні результати діяльності суб'єкта господарювання.

Одним із пріоритетних напрямів забезпечення стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств є розширене відтворення складових матеріально-технічної бази, що зумовлює її раціональне використання й оптимальне формування. Узагальнено матеріально-технічну базу (МТБ) підприємства можна визначити як – сукупність матеріально-технічних засобів у вигляді комплексу будівель і споруд, машин та обладнання, транспортних засобів й інших матеріально-технічних ресурсів. Особливістю МТБ сільськогосподарських підприємств є наявність землі, робочої, племінної та продуктивної худоби, багаторічних насаджень, лісу, водних ресурсів.

Фундаментальний внесок у дослідження відтворювальних процесів у сільському господарстві та його матеріально-технічного забезпечення, виявлення особливостей формування й ефективного використання елементів МТБ належить таким науковцям як: В. Андрійчук, В. Геєць, А. Даниленко, С. Дем'яненко, І. Лукінов, С. Дусановський, В. Мертенс, О. Онищенко, О. Олійник, І. Охріменко, Б. Пасхавер, Г. Підлісецький, М. Пугачов, А. Стельмащук, В. Трегобчук, О. Ульянченко, Г. Черевко, О. Шубравська та інші. Проте, швидкоплинні зміни, що відбуваються в функціонуванні економічних відносин вимагає перегляду теоретичних підходів до відтворення складових

матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

Мета статті

Мета статті – на основі узагальнення досліджень науковців запропонувати заходи по удосконаленню теоретичних підходів до відтворення складових матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

Виклад основних матеріалів дослідження

У нинішніх умовах конкурентоспроможний розвиток сільськогосподарських підприємств можливий за умови розширеного відтворення на інноваційній основі. Процес відтворення розширеного типу передбачає чітке додержання рівноважних пропорцій у виробництві матеріальних благ і послуг, а, отже, має бути баланс між елементами суспільного продукту – засобами виробництва, робочою силою, а також виробництвом засобів виробництва і виробництвом предметів споживання.

Відтворення МТБ у сільськогосподарських підприємствах відбувається під впливом різних факторів, які можна об'єднати у дві групи. Перша група факторів характеризується використанням горизонтальних економічних відносин сільгосптоваровиробників і підприємств машинобудування, хімічної промисловості, будівництва та іншими галузями національного господарства. Створені на цій основі елементи МТБ втілюються в уречевлену працю капітального будівництва та промисловості у формі потенційної продуктивної сили.

Друга група факторів забезпечує узгодження праці з усіма елементами МТБ, всередині сільськогосподарського підприємства, зокрема, у вертикальних економічних зв'язках. Звідси, складові МТБ, такі як сільгоспугіддя та біологічні елементи засобів виробництва циклічно щороку беруть участь у процесі розширеного відтворення в цілому у сільському господарстві та конкретного господарюючого суб'єкта. На відміну від сільськогосподарських рослин і тварин, які за участі у відтворювальному процесі змінюються кількісно та якісно, сільськогосподарські угіддя відтворюються лише якісно, тобто шляхом розширеного відтворення (покращення)

родючості. У вузькому економічному розумінні сутність розширеного відтворення в сільському господарстві охоплює підвищення продуктивної сили живих організмів і ґрунту.

Економічна природа матеріально-виробничих ресурсів характеризується їх сутністю: вони, як оборотні фонди підприємства, повністю передають власну вартість на створену сільськогосподарську продукцію. Вартість матеріально-виробничих ресурсів включається у загальні затрати на її виробництво, оскільки вони беруть участь у виробництві упродовж одного виробничого циклу. Саме тому необхідно забезпечити постійне відшкодування матеріально-виробничих ресурсів у тому ж обсязі для простого або у збільшеному для розширеного відтворення. На відміну від другої групи елементів виробничої бази – технічних ресурсів, виробничих будівель тощо, які є основними засобами сільськогосподарського підприємства, матеріально-виробничі ресурси змінюють свою речову форму у процесі виробництва. Наприклад, у процесі виробництва насіння під впливом багатьох факторів стає рослинами, а мінеральні добрива перетворюються у ґрунті в різні поживні речовини, які створюють сприятливе середовище для їх росту.

Так, виробничий капітал у процесі свого руху послідовно проходить три стадії й набуває різних функціональних форм: грошову, виробничу та товарну. Отже, сільськогосподарський товаровиробник, придбаючи на ринку засоби виробництва та наймаючи робочу силу, авансує певну суму грошових коштів, які після вкладення набувають форми продуктивного капіталу. У процесі виробництва він трансформується у товарний капітал, після реалізації готової продукції на ринку – у грошову форму капіталу.

Функціонуючий у процесі виробництва капітал поділяється на дві частини. Одна із них реалізується через засоби виробництва, інша – утворює затрати на оплату праці працівників. Засоби виробництва у виробничому процесі не створюють нової вартості, а лише переносять її на готову продукцію і є постійною частиною капіталу.

Отже, засоби виробництва та предмети праці можуть стати капіталом лише тоді, коли наймані працівники використовують їх як засоби експлуатації з метою створення доданої вартості для власників. При цьому одні засоби виробництва переносять вартість на вироблену продукцію відразу та без змін, а інші – частинами.

При з'ясуванні особливостей продуктивного капіталу було виявлено, що він поділяється на основний та оборотний капітал. Та частина капіталу, яка упродовж тривалого часу бере участь у процесі виробництва та переносить свою вартість на готову продукцію частинами, повертаючись до власника у грошовій формі, є основним капіталом. Матеріально-речовими елементами основного капіталу виступають засоби праці: будівлі, споруди, передавальні пристрої, нематеріальні активи, транспортні засоби, виробничі запаси та ін.

Встановлено, що в економічній теорії поняття «основний капітал» першим використав А. Сміт у праці «Дослідження про природу та причини добробуту націй» наголосивши, що основний капітал може бути використаний на покращення земель, придбання машин, інструментів та інших предметів, що приносять дохід або прибуток без переходу від одного власника до іншого або без подальшого обігу [1].

У процесі відтворення мають бути відшкодовані затрати уречевленої та живої праці. Затрати живої праці відшкодовуються на основі нарахування й оплати праці працівників, які задіяні у процесі виробництва та реалізації продукції. У процесі відтворення затрат уречевленої праці його можна умовно поділити на два напрями – повне відтворення оборотних засобів та часткове відновлення основних засобів виробництва.

Матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств є багатоелементною й характеризується натурально-речовим та вартісним складом. За своєю натурально-речовою структурою МТБ включає предмети та засоби праці (робочу, племінну, продуктивну худобу, робочі машина, багаторічні насадження, обладнання та інші технічні засоби, добрива, гербіциди, пестициди, сировину, паливо, насіння, корми і

т. д.). У процесі використання МТБ у виробництві також використовуються природні ресурси (вода, земля, рослини, тварини та ін.).

В економічній теорії матеріальне виробництво характеризується продуктивними силами та продуктивними відносинами. Нинішній етап розвитку продуктивних сил вимагає пошуку та реалізації якісних їх перетворень на основі інновацій. Цей процес знаходить своє відображення у формуванні та використанні МТБ, яка є важливою частиною продуктивних сил, як сукупності засобів виробництва та предметів праці, а також пов'язаних із ними виробничих відносин.

Макроекономічна теорія пропонує визначення основних засобів як сукупності засобів і предметів праці, які використовуються у процесі виробництва. До засобів праці відносять знаряддя виробництва (машини, обладнання, виробничі будівлі та споруди, транспортні засоби, засоби зв'язку). Специфічним та загальним засобом праці є земля. Предмети праці – все, що підлягає обробці, на що спрямована трудова діяльність людини. За допомогою засобів праці працівники впливають на предмети праці. Зазначений теоретичний підхід дозволяє розкрити економічний зміст матеріально-технічної бази.

За сутністю засоби виробництва як сукупність засобів і предметів праці, що використовуються у процесі виробництва, становлять речовий фактор продуктивних сил, включаючи технологію виробництва, вони утворюють матеріально-технічну базу. Відмінність матеріально-технічної бази сільського господарства від сільськогосподарського виробництва полягає в тому, що останнє є діалектичною єдністю продуктивних сил і виробничих відносин, а матеріально-технічна база – лише елемент продуктивних сил, на основі якого між суб'єктами виробничого процесу складаються відповідні виробничі відносини.

Термін «матеріально-технічна база» виник із початком індустріалізації господарства. У нинішніх умовах систематизовано економічну сутність та склад МТБ, однак актуальність і специфічність її формування й використання в сільськогосподарських підприємствах вимагають подальшого вивчення у напрямі

уточнення невирішених проблем щодо особливостей та оцінки розвитку її в сільськогосподарському виробництві на принципах інноваційності та сталості, тобто урахування не лише економічних факторів, а й екологічних і соціальних.

Узагальнення авторських визначень в економічній літературі дало можливість впевнитись у наявності різних трактувань категорії «матеріально-технічна база». Найбільш поширеним є розгляд цієї категорії на основі сукупності основних елементів засобів виробництва та як речової частини продуктивних сил.

Як зазначалося вище, у деяких науковців домінує підхід, за якого МТБ сільського господарства ототожнюють з його продуктивними силами. Очевидно, що розуміння цієї категорії ускладнюється через орієнтацію на рівень суспільства та відсутність чіткого окреслення складових МТБ. Однак дослідники обґрунтовують даний підхід через поєднання робочої сили із засобами виробництва, що формує продуктивні сили, а характер цього поєднання відображають виробничі відносини.

Комплексний підхід до дефініції категорії МТБ підприємства пропонують науковці, які вважають, що під матеріально-технічною базою підприємства варто розуміти сукупність засобів виробництва, що виступають у формі реальних активів підприємства й забезпечують ефективне виконання всіх організаційно виділених бізнес-процесів і підтримують виділення зон компетентності у життєдіяльності підприємства. Поділяємо думку цих дослідників, що МТБ підприємства включає в себе засоби і знаряддя праці, які використовуються у процесі виробництва, а також забезпечують надходження необхідної інформації та інновацій для здійснення різнопланової виробничо-господарської діяльності. [2]. Отже, за такого визначення досліджуваної категорії враховуються особливості розвитку виробничих процесів у сучасних умовах, тобто виділяються складові, що забезпечують конкурентоспроможність продукції та підприємства на ринку.

На наше переконання, найважливішою специфічною особливістю матеріально-технічної бази сільського господарства є

обов'язкове включення до складу її елементів земельних угідь і живих організмів (тварини, птиця, рослини). Земля, як системоутворювальний фактор МТБ, виступає при цьому активним засобом сільськогосподарського виробництва, його найважливішим речовим фактором, необхідною матеріальною умовою процесу праці. Земля має двоїсту природу, оскільки може бути віднесена як до природних ресурсів, так і до основних виробничих фондів сільського господарства, що є визначальною частиною ресурсів МТБ. Відтворення МТБ передбачає її відновлення і розширення на новій науково-технічній основі впровадження інноваційних продуктів і технологій, що має відповідати потребам сільськогосподарських товаровиробників.

Серед науковців розгорнулася дискусія щодо включення до складу МТБ сільськогосподарського підприємства земельних ресурсів. Підтримуємо позицію І. М. Копиця, який розглядає МТБ як сукупність речових елементів та енергії, за допомогою яких люди створюють продукцію, яка включає в себе: землю, іригаційні, осушувальні та інші меліоративні системи, трактори, комбайни і т. д. [3]. Подібну думку обґрунтовує група науковців, які розглядають МТБ сільськогосподарського підприємства як сукупність матеріальних і природних ресурсів, що використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції [4]. Очевидно, що за такого підходу постає необхідність у диференціації затрат на виробництво одиниці продукції, оскільки для одержання однакової урожайності на ґрунтах різної родючості необхідний різний рівень забезпечення виробничими фондами, що вимагає обґрунтування інструментів їх реалізації.

На нашу думку, саме в МТБ підприємства відображається комплексна оцінка властивостей землі як знаряддя та предмета праці, що визначається взаємозв'язком і взаємообумовленістю природних властивостей землі й матеріально-технічних ресурсів. Родючість ґрунту формується під впливом не лише клімату, рельєфу місцевості, вологості, але й від додержання науково обґрунтованих

вимог агротехніки, рівня інноваційності технологій та інших виробничих операцій.

Встановлено, що в середовищі учених економістів-аграрників поширена думка про те, що матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств включає землю, основний та оборотний капітал. [5]. Отже, оцінювання МТБ за сукупністю ресурсів доцільно здійснювати за такими напрямками: земельні (сільськогосподарські угіддя, їх якість) та матеріально-технічні (наявність і рух основних виробничих фондів та матеріальних оборотних активів у натуральному та вартісному виразі).

Вважаємо, що матеріально-технічна база сільськогосподарського підприємства – це складна система, створена людською працею на основі використання природних ресурсів, накопиченого досвіду, знань, навиків, яку сформовано під впливом інноваційного розвитку, основними елементами якої виступають засоби та предмети праці, що сприяють забезпеченню неперервності й ритмічності виробництва, досягненню стратегічних і поточних цілей його розвитку [6]. Відтворення МТБ сільськогосподарського підприємства нами розглядається як природно-еволюційний процес, а також інноваційний розвиток, який спрямований на підвищення економічної стійкості за рахунок розширеного відтворення усіх видів ресурсів та якісного їх перетворення на основі масштабних змін її виробничо-економічної структури й інноваційного забезпечення.

Узагальнюючи вищезазначене, можна дійти висновку, що поелементна структура МТБ сільськогосподарського підприємства включає в себе: земельні ресурси та їх якісні характеристики, основні засоби – активні і пасивні, виробничі та невиробничі; матеріальні оборотні засоби й елементи; технології, організацію виробництва і праці; систему менеджменту якості; інноваційно-інформаційні ресурси, які формують виробничий потенціал суб'єкта господарювання та створюють умови для реалізації стратегічних цілей розвитку організації.

На основі певних форм організації виробництва, інформаційних ресурсів, а також забезпечення відповідного інноваційного рівня

основних засобів виробництва, технологічні процеси поєднують складові МТБ сільськогосподарських підприємств у вартісному виразі [7]. Однак відмінність МТБ від безпосереднього процесу виробництва полягає в тому, що виробництво – це діалектична єдність виробничих відносин та продуктивних сил, а МТБ – лише складова частина продуктивних сил, але на її основі між суб'єктами виробничого процесу формуються виробничі відносини.

Узагальнено економічні закономірності та принципи відтворення МТБ сільськогосподарських підприємств, які формуються під впливом дії об'єктивних економічних законів та принципів організації сільськогосподарського виробництва. Нами доведено, що МТБ будь-якого суб'єкта господарювання формується як сукупність окремих елементів, що перебувають в економічних відносинах та зв'язках між собою, які утворюють певну єдність і цілісність.

Розглянемо особливості відтворення МТБ сільськогосподарського підприємства. Так, МТБ як виробничо-економічний об'єкт, організаційно та технологічно взаємодіє з іншими внутрішніми підсистемами підприємства, зокрема, сортування та доробка сільськогосподарської продукції, зберігання, транспортування, збут та інші функції, які виконуються суб'єктом господарювання у доведенні готового продукту до кінцевих споживачів. Серед законів, що впливають на процеси відтворення МТБ підприємства, слід виділити такі: системного розвитку; відносного найменшого впливу (слабкої ланки), який дозволяє визначити найслабші складові МТБ, які спроможні вивести виробничо-господарську діяльність підприємства зі стану рівноваги та потребують інноваційного оновлення; сукупної дії факторів росту; динамічної рівноваги, який передбачає безперервний розвиток підприємства на основі розширеного відтворення МТБ, що сприятиме утриманню загальної рівноваги кожному етапі цього розвитку; активізації та розширеного відтворення, що мотивує суб'єкта господарювання до розвитку МТБ на інноваційній основі [8].

Щодо закономірностей функціонування сільськогосподарського виробництва, які

необхідно враховувати при організації відтворення МТБ, то слід розглянути такі, як: відповідність структури МТБ цілям розвитку суб'єкта господарювання; відповідність форм і методів організації виробництва параметрам МТБ; відповідність техніко-технологічних показників МТБ вимогам праці та кваліфікації працівників; відповідність структури МТБ відповідним виробничо-технічним умовам та економічним вимогам інноваційного розвитку; кон'юнктура ринку сільськогосподарської продукції [9].

Основними принципами, які необхідно враховувати при формуванні та відтворенні елементів МТБ сільськогосподарського підприємства, є: забезпечення еколого-, соціо-економічної ефективності використання МТБ; додержання права власності; матеріальна заінтересованість і відповідальність при формуванні та відтворенні МТБ; досягнення збалансованості факторів розвитку МТБ; комплексне врахування природно-кліматичних, техніко-технологічних, соціально-економічних та екологічних умов розвитку МТБ; динамічність розвитку МТБ; обмеженість різноманіття організаційно-технологічних ресурсів дії природних законів.

Очевидно, що при формуванні матеріально-технічних ресурсів доцільно передбачити нормативне наповнення складовими відповідно до вимог сільськогосподарського підприємства. Це пояснюється тим, що структурна побудова МТБ підпорядкована раціональній організації виробничих процесів, упродовж яких відбувається циклічна трансформація усіх видів матеріально-технічних ресурсів, необхідних для забезпечення сільськогосподарського виробництва [10]. Саме тому при формуванні МТБ необхідно проводити багаторазові розрахунки варіантів обґрунтування потреби в ресурсах, їх запасах та норм використання по видах, що базуються на нормативному методі та розробці організаційно-економічних заходів їх ефективного використання.

Важливе місце у структурі МТБ сільгоспідприємства відводиться технічним ресурсам, які забезпечують комплексну механізацію виробництва. Їх формування повинно відповідати спеціалізації та розмірам підприємства, вимогам технології,

застосовуваній при виробництві продукції тваринництва та рослинництва. Ефективне використання технічних ресурсів забезпечується за умови наявності належної чисельності висококваліфікованого персоналу, своєчасного та якісного технічного обслуговування та ремонту техніки, а також підвищеної її потужності та короткого періоду використання. Економія затрат від використання технічних ресурсів у малих сільськогосподарських підприємствах досягається кооперацією при використанні технічних ресурсів.

На основі узагальнення теоретичних положень процесу відтворення та сутності МТБ можна зробити висновок, що його необхідно досліджувати з додержанням принципів наукового підходу, системності, комплексності та диференційованості, тобто в єдності системи виробничих відносин стадії виробництва, обміну та споживання. Так, на виробничій стадії здійснюється формування елементів МТБ, яке починається із вкладення грошових коштів у формі інвестицій для придбання матеріальних ресурсів. Рух капіталу при цьому включає три стадії кругообігу: інвестиційну, використання ресурсів і відтворювально-збутову.

На наступній стадії сформовані елементи МТБ використовуються у виробництві, результатом відтворювального процесу є створення реального капіталу у вигляді готової продукції. На третій стадії реальний капітал підприємства набуває форми чистого грошового потоку. Грошові кошти, одержані за реалізовану продукцію, надходять при зростанні обсягу капіталу. Надходження для забезпечення розширеного відтворення повинні перевищувати початкові вкладення грошових коштів на відтворення МТБ. Виявлення залежності дає підстави для висновку, що уповільнення руху засобів на будь-якій стадії призводить до погіршення фінансового стану сільськогосподарського підприємства. Отже, прискорення оборотності капіталу сприяє збільшенню обсягів виробництва та продажу продукції при одній й

тій самій сумі капіталу за певний час, а також його прирощенню.

Висновки

Підсумовуючи вищевикладене нами запропоновано визначення сутності відтворення МТБ сільськогосподарського підприємства як процесу придбання цілісних майнових комплексів, нового будівництва, реконструкції, оновлення, модернізації, технічного переозброєння виробництва, покращення використання земельних ресурсів та оборотних засобів на основі сучасних інноваційних перетворень. Це сприяє забезпеченню значного підвищення ефективності використання земельних і матеріально-технічних ресурсів, що визначають рівень розвитку сільськогосподарського виробництва.

Формування кількісного та якісного складу МТБ сільськогосподарського підприємства здійснюється під впливом природно-кліматичних чинників, його розмірів та спеціалізації, що зумовлює коливання виробничих витрат через використання різних систем машин, агрегатів, комплексів, хімічних засобів захисту, добрив та інших елементів сільськогосподарського виробництва.

Отже, в умовах європейської інтеграції країни та глобалізації економіки питання відтворення МТБ сільськогосподарського виробництва набуває першорядного значення, оскільки від повного забезпечення елементами МТБ та ефективного їх використання залежить конкурентоспроможність продукції, товаровиробника та країни в цілому. Однак за відсутності стратегічних програм збалансованого розвитку сільського господарства, відсутності обґрунтованої програми підтримки й обмеження бюджету країни формувати дієві інструменти регулювання щодо формування сприятливих умов для сільськогосподарських товаровиробників у формуванні основних та оборотних засобів виробництва, оновлювати її на основі впровадження інновацій, що вимагає розробки нових підходів до відтворення МТБ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй/ А. Сміт ; пер. з англ. О. Васильєва [та ін.] ; наук. ред. Є. Литвин. К. : Port-Royal, 2001. 594 с.
2. Свиноус І. В., Качан Д. А. Теоретико-методичні підходи до трактування поняття «матеріально-технічна база». *Економіка та держава*. 2018. №6. С. 33-36.
3. Копиця І. М. Історичний та сучасний аспект «матеріально-технічна база підприємства». *Молодий вчений*. 2016. №11. С. 618-621.
4. Собченко Т. С., Шульга А. І. Процеси відтворення в сільському господарстві. *Молодий вчений*. 2018. № 7(1). С. 285-288.
5. Черкасов О. О. Системний аналіз відтворення основних засобів у сільському господарстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2016. Вип. 16(3). С. 59-62.
6. Мельник Л. Л. Необхідність і потенціал розширеного відтворення виробництва в сільськогосподарських підприємствах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. №8. С. 23-27.
7. Копитко В. І., Копитко О. В. Удосконалення системи відтворення матеріально-технічної бази аграрних підприємств АПК. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. Вип. 1. С. 19-24.
8. Лаврук В. Управління відтворенням галузі тваринництва як основа її інноваційно-інвестиційного розвитку. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2021. Vol. 7, № 3. С. 200-222.
9. Свиноус Н. І. Управління інвестиційними процесами відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Економіка та управління АПК*. 2021. №1. С. 166-178.
10. Матвеев П. М. Концептуальні підходи до побудови механізмів відтворення ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору. *Економічний простір*. 2020. №155. С. 30-35.

REFERENCES

1. Smith, A. (2001). *The wealth of nations: An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations* (O. Vasylieva, Trans.; Y. Lytvyn, Ed.). Kyiv: Port-Royal.
2. Svyunous, I. V., & Kachan, D. A. (2018). Theoretical and methodological approaches to interpreting the concept of "material and technical base." *Economy and State*, (6), 33-36.
3. Kopytsia, I. M. (2016). Historical and modern aspects of "material and technical base of an enterprise." *Young Scientist*, (11), 618-621.
4. Sobchenko, T. S., & Shulha, A. I. (2018). Reproduction processes in agriculture. *Young Scientist*, 7(1), 285-288.
5. Cherkasov, O. O. (2016). System analysis of the reproduction of fixed assets in agriculture. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences*, 16(3), 59-62.
6. Melnyk, L. L. (2016). The need and potential for expanded reproduction in agricultural enterprises. *Investments: Practice and Experience*, (8), 23-27.
7. Kopytko, V. I., & Kopytko, O. V. (2021). Improvement of the reproduction system of the material and technical base of agricultural enterprises in the agro-industrial complex. *Eastern Europe: Economy, Business, and Management*, (1), 19-24.
8. Lavruk, V. (2021). Management of the reproduction of the livestock industry as the basis for its innovation and investment development. *Agricultural and Resource Economics*, 7(3), 200-222.

9. Svynous, N. I. (2021). Management of investment processes for reproduction of the resource potential of agricultural enterprises. *Economy and Management of the Agro-Industrial Complex*, (1), 166-178.
10. Matviev, P. M. (2020). Conceptual approaches to the construction of mechanisms for the reproduction of the resource potential of enterprises in the agricultural sector. *Economic Space*, (155), 30-35.

Yuriy Lipskyi, Candidate of Economic Sciences, Director, Mineralis Ukraine LLC, Ukraine

Components of the material and technical base of agricultural enterprises and features of its reproduction

Abstract

Introduction. In the context of increasing economic crises, limited financial resources at all levels of agricultural production management and business entities, the absence of a civilized land market, and the influence of other factors, the issue of reproducing the material and technical base of agricultural enterprises becomes more acute. The complete and timely provision of agricultural enterprises with elements of the material and technical base and their efficient use significantly impact the volume of production of major types of products and the economic performance of the business entity.

Method (Methodology). The theoretical positions and conclusions characterizing the main trends in the development of reproduction processes of the material and technical base were argued within a systematic approach. This approach includes both general scientific methods (dialectical, intuitive, scientific abstraction, induction and deduction, analysis and synthesis, laws of logic) and economic research methods (comparative analysis for comparing economic phenomena over different time periods to identify the cause-and-effect relationship between final results and the level of material and capital intensity of production; abstract-logical, calculation-constructive methods for substantiating types of reproduction of the material and technical base; monographic method for summarizing the experience of organizing reproduction processes in individual business entities).

Results. The essence of the reproduction of the material and technical base (MTB) of an agricultural enterprise is defined as a process that includes the acquisition of complete property complexes, new construction, reconstruction, renewal, modernization, technical re-equipment of production, and improvement of the use of land resources and working capital based on modern innovative transformations. This contributes to a significant increase in the efficiency of land and material-technical resource utilization, which determines the level of development of agricultural production. The formation of the quantitative and qualitative composition of the MTB of an agricultural enterprise is influenced by natural and climatic factors, its size, and specialization, leading to fluctuations in production costs due to the use of different systems of machinery, equipment, complexes, chemical protective agents, fertilizers, and other elements of agricultural production.

Keywords: material and technical base; agricultural enterprise; reproduction; financial resources; material and technical resources.

Cite as: Lipskyi, Y. (2024). Components of the material and technical base of agricultural enterprises and features of its reproduction. *Economic analysis*, 34 (2), 421-429. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.421>